

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

КАФЕДРА СТАТИСТИКИ

**«СТАТИСТИКА – ІНСТРУМЕНТ СОЦІАЛЬНО-
ЕКОНОМІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ»**

ЗБІРНИК НАУКОВИХ СТУДЕНТСЬКИХ ПРАЦЬ

ВИПУСК 4

Частина І

**Одеса
2018**

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПАЛИВНО-ЕНЕРГЕТИЧНОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ

Варналій А. О.¹, Тарасова К. І.²

¹ – студент, кафедра статистики,

² – канд. екон. наук, кафедра статистики

Одеський національний економічний університет, м. Одеса

АНОТАЦІЇ

Варналій А. О., Тарасова К. І. Стан та перспективи розвитку паливно-енергетичного комплексу України. У статті проаналізовано стан, особливості розвитку паливно-енергетичного комплексу України. Розглянуто динаміку кінцевого споживання енергії. Наведено загальну характеристику та проведено аналіз провідних галузей паливно-енергетичного комплексу України.

Ключові слова: паливно-енергетичний комплекс, енергетика, енергетичні ресурси, енергоефективність.

Варналій А. А., Тарасова К. И. Состояние и перспективы развития топливно-энергетического комплекса Украины. В статье проанализировано состояние, особенности развития топливно-энергетического комплекса Украины. Рассмотрена динамика конечного потребления энергии. Приведена общая характеристика и проведен анализ ведущих отраслей топливно-энергетического комплекса Украины.

Ключевые слова: топливно-энергетический комплекс, энергетика, энергетические ресурсы, энергоэффективность.

Varnalii A.O., Tarasova K. I. Status and prospects of the development of the fuel and energy complex of Ukraine. The article analyzes state and features of development of fuel and energy complex of Ukraine are highlighted. The dynamics of final energy consumption is considered. The general characteristic is given and the analysis of the leading branches of the fuel and energy complex of Ukraine is carried out

Keywords: fuel and energy complex, power engineering, energy resources, energy efficiency.

ПОСИЛАННЯ НА РЕСУРС

Варналій, А. О. Стан та перспективи розвитку паливно-енергетичного комплексу України [Текст] / А. О. Варналій, К. І. Тарасова // Статистика – інструмент соціально-економічних досліджень : збірник наукових студентських праць. Випуск 4. Частина I – Одеса, ОНЕУ. – 2018. – С. 136 – 143.

Постановка проблеми. Соціально-економічний розвиток країни, насамперед, пов'язаний з рівнем розвитку всіх ланок паливно-енергетичного комплексу та вдосконаленням енергетичного балансу з не-

обхідним урахуванням досягнень науково-технічного прогресу. Розвиток даної галузі значним чином обумовлює темпи зростання та масштаби виробництва, створює всі необхідні умови для подальшого покращення умов праці та підвищення рівня життя людей. Однак при всьому цьому, функціонування паливно-енергетичного комплексу необхідно підпорядковувати завданню стійкого забезпечення потреб України в усіх видах палива та енергії за умови планомірного проведення в усіх галузях і сферах народного господарства цілеспрямованої політики енергозберігання.

Паливно-енергетичний комплекс є економічною основою будь-якої країни. Від його стану залежить кращий розвиток усіх галузей народного господарства, а також рівень життя населення країни. В нових економічних умовах паливо та енергію слід розглядати і як матеріальний ресурс, і як матеріальний фактор суспільного виробництва. Це і висвітлює необхідність дослідження та здійснення оцінки розвитку паливно-енергетичного комплексу України.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. Паливно-енергетичний комплекс, його стан та стратегія розвитку постійно знаходяться в центрі уваги багатьох вчених-економістів. Економіко-організаційні питання розвитку паливно-енергетичного комплексу України, оптимізації енергозберігаючої політики, формування реальних паливно-енергетичних балансів на рівні держави, а також окремих регіонів, галузей та інші питання, які пов'язані з економічною характеристикою паливно-енергетичного комплексу України розглянуто в працях зарубіжних та українських вчених, зокрема: Л. Абалкіна, І. Бенько, О. Власюка, Г. Кочедикова, В. Сенчанова, В. Гобуліна, А. Качинського, А. Сухорукова, Р. Шульман, Б. Піріашвілі, Б. Чирківа, І. Чукаєвої, Л. Мелентьєва, А. Юфи.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Аналіз останніх праць, які присвячені проблемам розвитку даного комплексу та забезпеченню енергетичної безпеки України показує, що однією з основних проблем галузі є необхідність вдосконалення організаційно-економічного механізму управління забезпечення ресурсами енергетичної безпеки України, його структури та елементів на основі обґрунтування основних напрямів розвитку паливно-енергетичного комплексу.

Мета статті. Метою роботи є аналіз сучасних тенденцій розвитку паливно-енергетичного комплексу (ПЕК) України, здійснення оцінки його основних галузей, виявлення головних проблем комплексу та дослідження можливих шляхів їх вирішення.

Виклад основного матеріалу. Важливим завданням будь-якої країни є розвиток паливно-енергетичного комплексу, а також забезпечення суспільства енергоресурсами. Паливно-енергетичний комплекс, насамперед, займає вагомі позиції в економіці нашої держави та має всі необхідні потужності як для забезпечення власних потреб в енергоресурсах, так і для експорту електроенергії, вугілля та нафтопродуктів до країн Європи [1, с.285].

Сектор кінцевого споживання відображає первинну та вторинну

ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

енергії, які використовували споживачі. Динаміку кінцевого споживання з 2007 по 2016 рік можна простежити в табл. 1.

Таблиця 1

Динаміка кінцевого споживання енергії 2007-2016 рр.

Тип споживання	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Загальне кінцеве споживання, тис. т. н.е.	85955	83283	67555	74004	75852	73107	69557	61460	50831	45697
Промисловість, %	38,2	37,2	33,5	34,2	35,5	34,0	31,4	33,5	32,3	37,5
Транспорт, %	17,9	18,2	17,1	17,1	16,6	15,7	16,2	16,8	17,2	15,7
Домашні господарства, %	26,8	27,4	32,7	32,2	31,1	32,1	33,8	33,2	32,6	30,3
Сектор послуг, %	5,8	5,9	6,2	6,2	6,3	6,9	8,3	7,6	7,6	7,6
Сільське, лісове та рибне господарство, %	2,3	2,5	3,0	2,8	3,0	3,0	3,2	3,3	3,9	3,8
Інші види діяльності, %	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Неенергетичне використання енергії	9,0	8,8	7,5	7,5	7,5	8,3	7,1	5,7	6,5	5,1

Продемонструємо цю динаміку більш наочно (рис.1.).

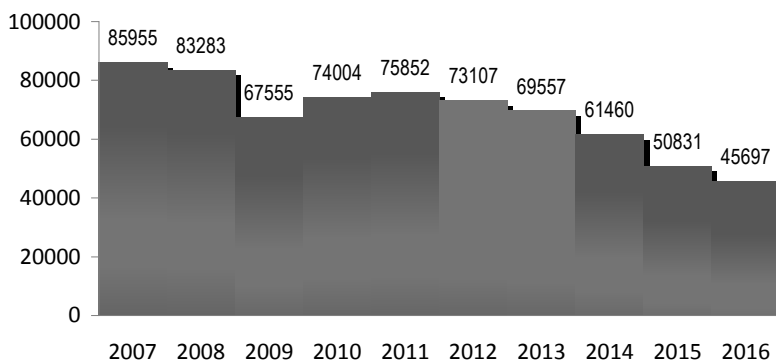

Рис. 1. Кінцеве енергоспоживання, 2007-2016 рр.

На рис. 1. можна побачити, що найбільша кількість енергії була спожита у 2007 р. (85955 тис. т. н.е.), а найменша – у 2016 р. (45697 тис. т. н.е.). Також видно, що з 2011 року формується тенденція до зменшення

енергетичного споживання, яка простежується й сьогодні. Факторами, які послугували даній тенденції, на нашу думку, є наступні:

1) ситуація, яка склалась на території України, а зокрема на Сході України та з АРК;

2) підвищення тарифів на електроенергію;

3) недостатнє використання альтернативних джерел енергії.

Найбільшими кінцевими споживачами енергії в Україні виступають домашні господарства, промисловість та транспорт.

Аналізуючи сучасний стан споживання, варто відзначити, що споживання електроенергії галузями національної економіки та населенням протягом 11 місяців 2017 року становило 107 582,1 млн. кВт·год, що на 777,9 млн. кВт·год (або 0,7%) більше аналогічного показника 2016 року. У той же час, деякі споживачі зменшили споживання електроенергії, зокрема, хімічна та нафтохімічна промисловість (на 6,7%), населення (на 2,1%) та комунально-побутові споживачі (на 1,0%) [2].

Розглядаючи споживання електроенергії як кількісний показник, можемо відмітити, що структура характеризує Україну, як країну, де співвідношення споживання електроенергії на промисловість майже однакове з потребами на споживання для населення.

Паливно-енергетичний комплекс України складається з таких частин: паливної промисловості (вугільна, нафтова і газова, торфова) та електроенергетики. Енергетика значною мірою впливає не тільки на розвиток, а й на територіальну організацію народного господарства, насамперед промисловості. Підприємства паливно-енергетичного комплексу – основа формування багатьох елементів територіальної організації народного господарства.

За запасами паливно-енергетичних ресурсів Україна належить до відносно забезпечених ресурсами країн світу. В Україні розвідано понад 314 родовищ нафти й газу, серед яких 57 класифікуються як середні, великі, крупні та унікальні за своїми запасами. Більшість із них перебувають на завершальній стадії розробки та характеризуються ускладненими геологічними та технологічними умовами експлуатації [3].

Не беручи до уваги наявність на території нашої країни покладів нафти, газу, вугілля, сланцевого газу, Україна є енергодефіцитною країною, тому що задовольняє власні потреби в енергоресурсах лише наполовину:

- нафти видобуває 10–12% загального споживання;
- природного газу – 20–25%;
- вугілля – 90-92% .

Україна має великі поклади газу, але найбільші газові родовища України вже перебувають на завершальній стадії використання. Газова промисловість є досить молодого та перспективною галуззю. Природний газ – найбільш ефективна паливна та хімічна сировина, а використання газу в 2 рази дешевше порівняно з нафтою. Сучасний стан даної галузі можна побачити на наступному графіку (рис.2.).

Таким чином, за січень-листопад 2017 року видобуток газу становив 19 000,0 млн. куб. м, що на 720,0 млн. куб. м (або на 3,9%) більше рівня відповідного періоду 2016 року, у тому числі обсяг видобутку газу підприємствами НАК «Нафтогаз України» становив 14 900,0 млн. куб. м, що на 360,0 млн. куб. м (або на 2,5%) більше, ніж за 11 місяців 2016 року.

Станом на 01.12.2017 в українських підземних сховищах знаходиться 6,1 млрд. куб. м природного газу, що на 2,5 млрд. куб. м, або на 18,9% більше порівняно з відповідним періодом минулого року.

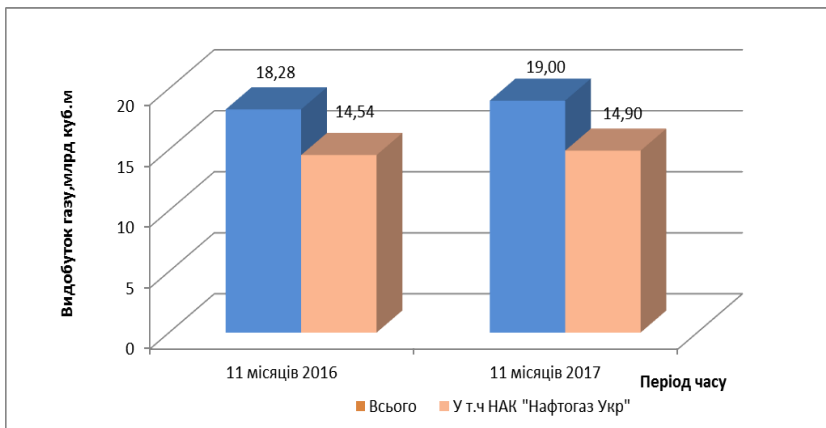

Рис. 2. Видобуток газу за 11 місяців 2016,2017 рр.

Попри достатні поклади газу для забезпечення споживання в Україні, через відсутність фінансування геологорозвідувальних робіт зменшуються обсяги його видобутку. Україна не має заводу з розрідження природного газу. Можливості та ресурси в шельфі Чорного моря не використовуються. Роботу над розробкою родовищ сланцевого газу, які, за прогнозами експертів, здатні забезпечити Україну газом на 30 років, не розпочато – для того, щоб видобуток цього газу вийшов на комерційні обсяги, потрібно ще близько 15–20 років. При цьому обсяги споживання зменшуються надто поступово, завдяки негативній тенденції розвитку промисловості проти впровадження енергоефективних методів споживання [4].

Нафтова промисловість України характеризується низькими показниками, хоча потенційні можливості видобутку та переробки нафти значно більші. Видобуток нафти з газовим конденсатом протягом січня-листопада 2017 року порівняно з січнем-листопадом 2016 року видно на рис.3.

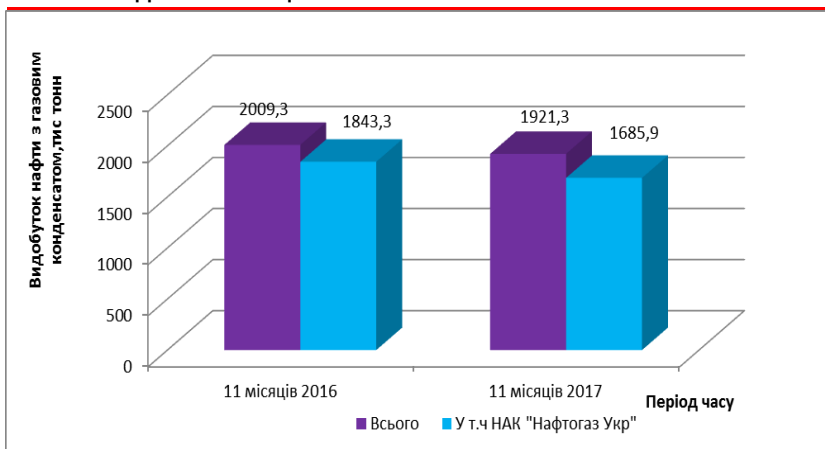

Рис. 3. Видобуток нафти з газовим конденсатом за 11 місяців 2016,2017 рр.

Обсяг видобутку нафти з газовим конденсатом протягом січня-листопада 2017 року становив 1 921,3 тис. тонн та зменшився на 88,0 тис. тонн (або на 4,4%) проти аналогічного показника 2016 року, у тому числі обсяг видобутку підприємствами НАК «Нафтогаз України» склав 1 685,9 тис. тонн та порівняно з показником минулого року зменшився на 148,4 тис. тонн (або на 8,1%).

При існуючому щорічному видобутку нафти з газовим конденсатом вичерпати власні запаси України зможе приблизно через 60 років [5, 6].

Вугільна промисловість в Україні є давньою та традиційною галуззю, яка посідає провідне місце серед паливних галузей. Близько 75% вугілля використовується як паливо, 25% – як технологічна сировина для чорної металургії, хімічної промисловості та деяких інших галузей. Ця потреба модернізації та реструктуризації для підвищення рентабельності сектору та конкурентоспроможності українського вугілля. Відпускні ціни на вугілля навіть не забезпечують відшкодування витрат на його видобуток.

Видобуток вугілля підприємствами України за 11 місяців 2016,2017 рр. можна розглянути на рис. 4.

Таким чином, упродовж січня-листопада 2017 року вугледобувними підприємствами, України, видобуто вугілля 31 964,1 тис. тонн, що на 5 044,0 тис. тонн (або на 13,6%) менше, ніж за відповідний період 2016 року. В тому числі, енергетичного вугілля видобуто 25 758,5 тис. тонн, що на 3 933,8 тис. тонн (або на 13,2%) менше, а коксівного вугілля видобуто 6 205,6 тис. тонн, що на 1 110,2 тис. тонн (або на 15,2%) менше, ніж за 11 місяців 2016 року.

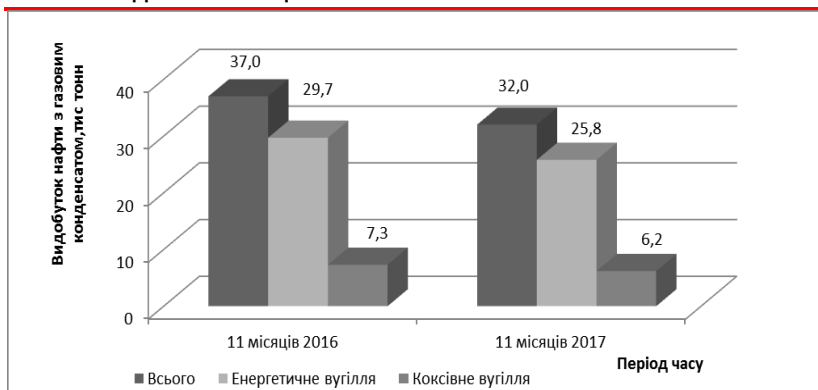

Рис. 4. Видобуток вугілля підприємствами України за 11 місяців 2016, 2017 рр.

Узагальнюючи відмітимо, що енергетичний сектор України потребує нагальних реформ. Держава не повинна витрачати свої ресурси на забезпечення функціонування галузі, яка може самостійно забезпечити свій розвиток та потенційно спроможна стати точкою зростання національної економіки. Перспективи розвитку ПЕК нам вбачаються у наступному:

- основний напрямок розвитку ПЕК має бути направлений на альтернативні джерела енергії й створення умов для заміщення дорогого імпортного газу;

- бізнес повинен отримати стимул до вкладання інвестицій у нарощування видобутку вуглеводнів в Україні, щоб забезпечити потреби економіки країни в майбутньому;

- реверс з Європи. У 2014 р. Україна вперше почала в істотних обсягах імпортувати газ з європейського ринку. Важливим проривом на енергетичному напрямку став початок – з 1 жовтня 2014 р. – поставок норвезького газу компанією Statoil;

- Україна повинна зберегти за собою статус транзитера газу в Європу, щоб не втратити інтерес західних інвесторів до своєї ГТС, яка потребує багатомільярдних вкладень;

- нарощування виробничого й економічного потенціалу галузі має забезпечити зниження ризику в енергозабезпеченні України від можливого невиконання цільових установок з видобутку газу та введення АЕС;

- одним з перспективних напрямків у найближчому майбутньому має стати будівництво гідроелектростанцій, реконструкція та вдосконалення гідровузлів.

Висновки. ПЕК є одним з важливих елементів національної економіки будь-якої країни. Та, на превеликий жаль, для успішного функціонування даного комплексу в країні немає потрібних передумов: ресурсна виснаженість, технічна відсталість, маленькі заробітні плати, найнижча ін-

вестиційна привабливість, зовнішній борг за газ і т. д. Відновлення та розвиток паливно-енергетичного комплексу є державним і регіональним інтересом, завдяки якому держава отримає енергетичну незалежність, енергетичні ресурси для інших галузей, а регіони нові робочі місця, інфраструктуру, підвищення якості продукції, зниження собівартості, і як наслідок підвищення попиту на товари та послуги.

Паливно-енергетичний комплекс – надважлива галузь економіки нашої держави, і тому її реформування для створення ринкових відносин, приватизації, лібералізації цін – дуже відповідальний процес. На сучасному етапі завдання енергетичної галузі України – це забезпечення можливості стабільно виробляти та використовувати енергію з метою сприяння економічному зростанню країни, забезпечення можливості стабільно виробляти та використовувати енергію з метою сприяння економічному зростанню країни та підвищення рівня якості життя населення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ясковець Ю. В. Розвиток паливно-енергетичного комплексу України в умовах глобалізації [Електронний ресурс] / Ю. В. Ясковець. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/knp/2010_196_1/knp_236-240.pdf
2. Інформаційна довідка про основні показники розвитку галузей паливно-енергетичного комплексу України за листопад та 11 місяців 2017 року (за оперативними даними) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://mpe.kmu.gov.ua/minugol/control/uk/publish/article?art_id=245261060&cat_id=3508
3. Офіційний сайт національної акціонерної компанії «Нафтогаз України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.naftogaz.com/> www/3/nakweb.nsf/
4. Мурадова О. Сучасний стан розвитку паливно-енергетичного комплексу України [Електронний ресурс] / О. Мурадова. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Dtr_ep/2011_6/files/EC611_17.pdf
5. Концепція Енергетичної стратегії України на період до 2030 року (проект) [Текст]// Дод. до наук. товариств. справ. журналу «Енергетична політика». – К.: ГУ ІЕС, 2014. – 116 с.
6. Evans, J. International Handbook on the Economics of Energy [Text] / J. Evans, C. Hunt. – Cheltenham: Edward Elgar Publishing Limited, 2015. – 831 p.
7. Підгорний, А. З. Статистика ринків: навчальний посібник / А. З. Підгорний, О. В. Самоотенкова. - Одеса: Атлант, 2014. – 408 с.
8. Самоотенкова О. В. Сучасний стан енергозабезпечення економіки України / О. В. Самоотенкова // Актуальні проблеми розвитку національної економіки на сучасному етапі: міжнародна науково-практична конференція. Секція «Сучасні проблеми статистичної методології і практики» (м. Одеса, 18-19 травня 2016 р.). – Одеса: ОНЕУ, 2016. – С. 31-35.